

VADOVĖLIO VERTINIMAS

I. BENDRA INFORMACIJA APIE VADOVĖLĮ

Pavadinimas	Pilietiškumo pagrindai. Vadovėlis 9 (I gimnazijos) klasei
Autorius (-iai)	Rūta Tamkevičiūtė, Dovydas Munius
Dalykas	Pilietiškumo pagrindai
Klasė	9 (I gimnazijos) klasė

II. VADOVĖLIO MEDŽIAGOS¹ VERTINIMAS

MEDŽIAGOS TINKAMUMAS VERTYBINĖMS NUOSTATOMS UGDYTI(S)

Vertinimo kriterijai ²	Vertinimas	
	Atitinka	Neatitinka
3.4. Vadovėlio <...> turinyje nėra diskriminavimo ir diskriminavimo propagavimo lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu. Vadovėliai <...> turi užtikrinti pagarbos asmenų įvairovei principą.	Atitinka	
3.8. Vadovėlio <...> turinyje pateikiami situacijų, įvykių, reiškinių, procesų, asmenybių veiklos aprašymai, iliustracijos, užduotys, nepažeidžiantys asmens teisių ir laisvių bei pagrindinių tarptautinės teisės principų, vengiama neigiamas emocines reakcijas keliančių asociacijų, būdvardžių ir kategoriškų apibendrinimų, nėra neigiamų ar kitokių lyčių stereotipų, mergaitės ir berniukai, moterys ir vyrai vaizduojami nešališkai.	Atitinka	
3.9 Vadovėlio ir mokymo priemonės turinyje nėra nekorektiškos, antidemokratiško, antivalstybinio turinio	Atitinka	
3.10. vadovėlio ir mokymo priemonės turinyje nėra tendencingai pateikiamos ir (arba) klaidinančios informacijos geopolitinių įvykių kontekste	Atitinka	
3.11. vadovėlio ir mokymo priemonės turiniu ar užduotimis nėra kurstoma tautinė nesantaika	Atitinka	

MEDŽIAGOS ATITIKTIS BENDRAJAI PROGRAMAI

¹ Kriterijuose vartojama medžiagos sąvoka apima šiuos elementus: tekstinę ir vaizdinę medžiagą, metodinę struktūrą.

² Vertinimo kriterijų numeracija atitinka „Bendrojo ugdymo dalykų vadovėlių ir mokymo priemonių atitikties teisės aktams įvertinimo ir aprūpinimo jais tvarkos aprašą“.

Vertinimo kriterijai	Vertinimas	
	Atitinka	Neatitinka
3.1. Tekstinė, vaizdinė, skaitmeninė ir interaktyvi medžiaga turi būti pritaikyta siekti dalyko bendrojoje programoje įvardytų tikslų ir uždavinių, ugdyti dalyko bendrojoje programoje apibrėžtas mokinių kompetencijas, atitikti dalyko bendrojoje programoje apibrėžtą mokymo(si) turinį ir pasiekimų lygių požymius.	Atitinka	
3.2. Vadovėlio <...> struktūra turi atitikti didaktinius dalyko mokymo principus, pateikiamos įvairių tipų užduotys, atliepančios visus bendrosiose programose aprašytus pasiekimų lygius ir skatinančios naudoti įvairius mokymosi metodus.	Atitinka	
3.6. Turinys nesusijęs su realiai veikiančių įmonių, organizacijų ar kita veikla užsiimančių ūkio subjektų reklama.	Atitinka	
5.1. Vadovėlio turinys:		
5.1.1. atitinka dalyko bendrojoje programoje nustatytus tikslus ir uždavinius.	Atitinka	
5.1.2. atitinka dalyko bendrojoje programoje aprašytą mokymosi turinį;	Atitinka	
5.4. Kiekvienoje temoje yra skirtingo sudėtingumo užduočių, atitinkančių dalyko bendrojoje programoje apibrėžtus pasiekimų lygių požymius.	Atitinka	

MEDŽIAGOS DALYKINIS TIKSLUMAS

Vertinimo kriterijai	Vertinimas	
	Atitinka	Neatitinka
3.3. Nėra fakto ir dalyko klaidų, turinys parengtas remiantis patikrintais ir patikimais šaltiniais.	Atitinka	

MEDŽIAGOS TINKAMUMAS AMŽIAUS TARPSNIUI

Vertinimo kriterijai	Vertinimas	
	Atitinka	Neatitinka
5.2. Vaizdinė medžiaga pateikiama taip, kad tikslingai derėtų su kitais vadovėlio turinio elementais, atsižvelgiant į dalyko didaktiką, paisant mokinių amžiaus tarpsnio ir skirtingų kognityvinių gebėjimų ypatumų.	Atitinka	
5.5. Klausimų ir užduočių formuluotės aiškios atitinkamo amžiaus tarpsnio mokiniams.	Atitinka	

METODINĖ STRUKTŪRA

Vertinimo kriterijai	Vertinimas	
	Atitinka	Neatitinka
5.1.3. Struktūruojamas taip, kad atskiros dalys logiškai derėtų tarpusavyje, atsižvelgiant į dalyko didaktiką, paisant mokinių amžiaus tarpsnio ir skirtingų kognityvinių gebėjimų ypatumų.	Atitinka	
5.3. Informacijos paieškos sistema padeda rasti reikiamą informaciją atitinkamo amžiaus tarpsnio mokiniams.	Atitinka	

SPECIALŪS REIKALAVIMAI

Vertinimo kriterijai	Vertinimas	
	Atitinka	Neatitinka
3.5. turinys atitinka asmens duomenų apsaugos pagal 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas), Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymą bei kitų asmens duomenų apsaugą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimus	Atitinka	
3.7. jei yra nuorodos į papildomus skaitmeninius išteklius, reikalingus vadovėlyje esančioms užduotims atlikti, užtikrinti vadovėlį įsigijusioms mokykloms laisvą prieigą prie šių išteklių, nereikalaujant papildomo užmokesčio už teisę jais naudotis.	Atitinka	

III. IŠVADA

Vadovėlis tinkamas naudoti ugdymo procese.

Vertintojo vardas ir pavardė: Prof., h.p., dr. Libertas Klimka

Parašas:

Data: 2025 07 21

Rūta Tamkevičiūtė, Dovydas Munius.
Pilietiškojo pagrindai. 9, I gimnazijos klasei.
Vilnius: Didakta, 2025.

Recenzija

Šiandien pilietiškojo ugdymo programa ir jos įgyvendinimas yra vienas aktualiausių švietimo politikos klausimų tiek Lietuvoje, tiek ir kaimyninėse ES šalyse. Europos Parlamento tyrimų tarnybos studijoje „Pilietiškojo ugdymo veiksmų įgyvendinimas ES“ (2021 m.) pabrėžiama, kad pilietiškojo ugdymas yra būtinas švietimo ir ugdymo elementas. Lietuvos geopolitinė situacija, pastaraisiais metais ypač pasižyminti sudėtingais iššūkiais, labai aktualizuoja šią švietimo funkciją. Tad akivaizdu, kad ypatingas dėmesys turi būti skiriamas ir rengiamiems pilietinio ugdymo vadovėliams.

Teikiamas spaudai vadovėlis struktūriškai sudarytas pagal šiuo metu veikiančią Pilietiškojo pagrindų programą. Jo turinys suskirstytas temomis, kurios skirsnio pradžioje pristatomos trumpais apibūdinimais bei pagrindinių sąvokų išvardijimu; tai išties padeda orientuotis vadovėlio medžiagos gausoje. Temos vadovėlyje išdėstomos, remiantis pagrindiniais mūsų respublikos ir ratifikuotais Lietuvoje tarptautiniais dokumentais. Žinoma, tai vadovėlio stiprybė, tačiau kartu ir problema dėl teisinės kalbos, vartojančios daug terminų ir sąvokų, kurios yra neįprastos devintokų amžiaus vaikams. Todėl pirmasis recenzento patarimas - smarkiai išplėsti aiškinamąjį „ABC“ interą.

Pirmoji tema prasideda apžvelgiant pasaulinę demokratijos istoriją nuo antikos iki mūsų dienų. Pirmoji didelė iliustracija – antikos dievaitės Atėnės statula. Tačiau Lietuvos demokratija – tai ne graikų dovana! Kadangi vadovėlis skirtas Lietuvos vaikams, tad, recenzento nuomone, pamokas vertėtų pradėti nuo trumpos mūsų krašto valstybingumo istorijos ir jo ženklų, simbolių. Gal tai galėtų būti ir nedidelė įžanga, primenanti istorinį Lietuvos kelią į demokratiją: Lietuvos Statutą, Gegužės 3-ios konstituciją, trys sukilimus prieš Rusijos imperiją, knygnešystės epopėją, tautinio atgimimo „Aušrą“ ir „Varpą“, Lietuvos Tarybos veiklą, Sąjūdį. Toks tekstas galėtų būti iliustruotas vaikų atpažįstamų objektų nuotraukomis – Signatarų namais, Sąjūdžio būstine, Prezidentūra, Valdovų rūmais, Laisvės statula, V. Kudirkos ir J. Basanavičiaus paminklais etc. Recenzuojamame vadovėlyje Lietuvos kelias į demokratiją apibūdinamas mažai, - tik keleto istorinių faktų išvardijimu (p.13-14). Ten modernios Lietuvos valstybingumo tpsmas iliustruojamas Steigiamojo Seimo narių – moterų nuotrauka (?). Nors paminėtos temos yra išplėtos 6-os, 10-os ir 11-os klasės istorijos vadovėliuose, vis tik derėtų išryškinti lietuviškąsias pilietiškojo spalvas. Apskritai vaikams pilietiškas turėtų būti pristatomas nevengiant jausminės dimensijos, kaip meilė gimtinei ir tėvynei... O toji meilė randasi tik per Lietuvos pažinimą – jos gamtos, kultūros, paveldo... Kurioje vadovėlio dalyje kalbama apie nacionalinio pasididžiavimo objektus? O ar neverta paminėti, kad nuolat pagal UNESCO konvencijos rekomendacijas yra papildomas Lietuvos nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadas?

Pristatant pirmąją temą, derėtų apibrėžti tautos sąvoką ir jos tikslus kuriant valstybę. Kaip tai parašyta mūsų Konstitucijos preambulėje ir pirmajame skyriuje. Ir nebijoti tam tikro pasikartojimo su ankstesniu Lietuvos istorijos kursu. Juk trispalvė paženklintos ne tik valstybinės įstaigos, bet ir visos švietimo įstaigos...

Asmens santykis su valstybe, pilietybės privalumai, teisiniai pilietybės įgijimo ir praradimo aspektai vadovėlyje išnagrinėti gerai. Beliktų čia suminėti ir tautos siekius bei

lūkesčius kuriant nepriklausomą valstybę. Gal pilietis - tai pilėnas, pasiryžęs ginti savąją pilį? Tokią metaforą pastaruoju metu tenka dažnai girdėti viešuose renginiuose...

Antroji tema – žmogaus teisės – vadovėlyje pristatyta išsamiai. Tačiau visai atsietai nuo istorinio konteksto; o juk pagrindiniai tarptautiniai dokumentai būdavo priimami po didžiulių visą pasaulį sudrebinusių sukrėtimų... Išvardijus ir aptarus vaikų teises ir pareigas pagal Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją, šių dokumentų šviesoje vertėtų detaliau panagrinėti skaudžiausias mūsų mokyklų aktualijas: patyčias iš silpnesnių ir neturtingesnių, fizinės jėgos kultą, įžeidžius keiksmažodžius, kvaišalų naudojimą, žalingus sveikatai įpročius, sporto ir popmuzikos aistruolių elgseną, svetimžodžių bendravime naudojimą, visuomeninio turto žalojimą, kitas barbariškumo apraiškas... Vėlgi, nors šios temos aptariamos Gyvenimo įgūdžių programoje, 9-os klasės moksleiviai jau turi didesnę patirtį ir dažnai kitokį elgsenos vertinimą. Trečioji tema skirta socialinei politikai ir tolerancijai demokratinėje visuomenėje; ji išdėstyta gerai. Recenzentas čia turi tik vieną pastabą: kalbant apie kitataučius Lietuvos piliečius, nepaaiškinta, kuo skiriasi tautinė bendrija nuo tautinės mažumos. O būtent šis skirtumas sukuria kai kurias opias problemas, politines įtampas.

Ketvirtoji tema pristato ekonominės politikos refleksijas visuomenėje. Recenzento nuomone, čia taip pat galimi papildymai. Labai nepilnas yra patento apibūdinimas. Be to, patentuojama Lietuvoje ir užsienio šalyse. O kaip ir kada galima teisėtai pasinaudoti autorių teisėmis apsaugotais kūriniais? Pristatant ES deklaruojamą tvarios ekonomikos politiką, reikėtų paminėti ir jos iššūkius bei priešininkus – reklamą, skatinančią neatsakingą vartojimą, bei visą mados industriją. Arba išsakyti galimą kritinį požiūrį į šias visuomeninio gyvenimo apraiškas... Labai artima jaunimui yra penktoji tema – demokratiška mokykla ir valstybės politika jos atžvilgiu. Tačiau kokia mokykla yra demokratiška? Įrėmintame apibrėžime rašoma: „...tai ugdymo įstaiga, kurioje visi bendruomenės nariai – mokiniai, mokytojai ir kiti darbuotojai - turi lygias teises ir atsakomybes“. Teiginys labai diskutuotinas, nes narių atsakomybės tikrai yra skirtingos. Tad demokratinės mokyklos apibrėžimą reikėtų tikslinti arba komentuoti. Lygiai ir skyrelį „Demokratinės mokyklos grėsmės ir galimybės“, kur galimybės paliko nelabai aiškias... Kokią naudingą informaciją suteikia 5.1 pav. grafikas? Jame nenurodyta jaunimo aktyvumo matavimo dimensija; be to, jokia tendencija iš pateiktų duomenų neišryškėja.

Šeštoji tema – pilietinės visuomenės organizacijos. Pristatant visuomenės interesų grupes, į akis krenta akcentuojamas lobizmas, kuris Lietuvoje dar nėra pernelyg išvešėjęs. Čia būtinai minėtinas Skautijos sąjūdis, labai pravartus jaunimo socializacijai. Pasigendu taip pat kūrybinio pobūdžio draugijų – Tautodailininkų, Kraštotyros, Astronomų ir daugybės kitų prasmingą veiklą plėtojančių organizacijų paminėjimo. Jaunimui žinotina ir apie organizacijas, jungiančias sveikatos problemų turinčius žmones, nes savanorystė plėtojama dažniausiai bendradarbiaujant būtent su jomis.

Septintoji tema – vietos bendruomenė ir savivalda – tampa vis aktualesnė jaunimui, nes labai pageidautinas jaunų žmonių aktyvus dalyvavimas bendruomenės veikloje. Ypač to reiktų siekti mažose gyvenvietėse, kur visuomeninės veiklos galimybės yra gana ribotos. Betgi mūsų krašte galima rasti gražių pavyzdžių...

Aštuntoji tema, kalbanti apie demokratinę valstybę, pagal programos struktūrą atsidūrė netoli kurso pabaigos. Recenzento nuomone, jos tikslingiausia vieta yra pamokų pradžioje. Atsakant į tokius esminius klausimus: koks yra pagrindinis demokratinės valstybės tikslas? Kodėl tautos kuria savo nepriklausomas valstybes? Kodėl valstybės tik su keletu išimčių yra tautinės?

Svarbu su vaikais dalyvauti valstybinėse ir atmintinose šventėse, nes piliečių bendrumo jausena bei tautiškumas geriausiai ir skleidžiasi būtent tokių švenčių metu. Bene ryškiausiai tai galima patirti Dainų švenčių metu (Baltijos šalių Dainų švenčių tradicija – UNESCO nematerialaus paveldo šedevrų sąrašė!). O moksleiviai turi ir savąją respublikinę dainų šventę, kuri tampa gyvenimo įvykiu ne vienam dalyvavusiam...

Bendra išvada: R. Tamkevičiūtės ir D. Muniaus spaudai teikiamo vadovėlio „Pilietiškumo pagrindai“ 9, I gimnazijos klasė“ temos ir jų eiliškumas iš esmės atitinka ŠMS Ministerijos aprobuotą programą. Į temas atsakoma, moksleivius supažindinant su svarbiausiais tarptautiniais dokumentais, reglamentuojančiais demokratinės valstybės veiklą, taip pat ir su respublikos įstatymais, nusakančiais vietos bendruomenių veiklą. Tinkamai parinktos ir dokumentų ištraukos - nagrinėtini pamokose šaltiniai. Temų iliustracijos – iš viso pasaulio patirties. Tad vadovėlis apskritai atitinka bendruosius ir specialiuosius reikalavimus vadovėliams, todėl gali būti rengiamas spaudai. Tačiau siekiant, kad vadovėlis būtų patrauklus devintokams, reikėtų jį papildyti aktualiais Lietuvos mokyklai klausimais bei pavyzdžiais.

Prof., h.p., dr. Libertas Klimka